

Piotr Bórawski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

KONKURENCYJNOŚĆ GOSPODARSTW ROLNYCH POSIADAJĄCYCH ALTERNATYWNE ŹRÓDŁA DOCHODÓW

COMPETITIVENESS OF FARMS WITH ALTERNATIVE SOURCES OF INCOME

Słowa kluczowe: dochody rolnicze, gospodarstwo rolne, konkurencyjność

Key words: agricultural incomes, farm, competitiveness

Synopsis. Badano konkurencyjność gospodarstw rolnych mających alternatywne źródła dochodów w Polsce. Badania przeprowadzono wśród 41 właścicieli gospodarstw rolnych w 2008 r. Obszar badań obejmował województwa warmińsko-mazurskie i podlaskie. Najwyższą powierzchnię odnotowano w gospodarstwach hodowców danieli. Najwyższy poziom dochodu rolniczego liczonego na 1 ha UR osiągnęli właściciele gospodarstw strusiarskich. Najślabszym poziomem wyposażenia w maszyny charakteryzowały się gospodarstwa hodowców kóz.

Wstęp

Jednym z czynników rozwoju i funkcjonowania podmiotów gospodarczych na rynku jest ich konkurencyjność. Najczęściej przejawia się ona lepszymi produktami, niższymi kosztami produkcji, co skutkuje lepszą sytuacją ekonomiczną konkurencyjnych podmiotów. Ponadto, konkurencyjne podmioty oferują produkty o lepszej jakości oraz o niższej cenie [Majchrzycki, Wąjszuk, Pepliński 2009].

Konkurencyjność podmiotu gospodarczego jest wynikiem posiadanych zasobów, potencjału oraz możliwości sprostania konkurencji w stosunku do innych przedsiębiorstw i gospodarstw działających w tej samej branży. Dzięki konkurencyjności przedsiębiorstwa realizują swoje cele rynkowe, w tym szczególnie walczą o konsumentów [Marciniak 1995].

Konkurencyjność jako zdolność do realizacji celów jest cechą przedsiębiorstw, które działają aktywnie na arenie rynkowej [Stankiewicz 1999]. Bycie konkurencyjnym oznacza sprawne działanie, bez względu na przeszkody jakie stwarza rynek oraz inne podmioty [Urban 2008].

W ocenie konkurencyjności gospodarstw rolnych dużą rolę odgrywa ich powierzchnia. Rozdrobniona struktura agrarna oraz mała siła ekonomiczna gospodarstw rolnych w Polsce nie sprzyjają ich konkurencyjności na jednolitym rynku Unii Europejskiej [Paluszek 2009].

Warunki klimatyczne w Polsce nie są sprzyjające i o wiele gorsze niż w innych krajach, w tym szczególnie Europy Zachodniej. Jednak mimo dużego zapóźnienia rozwojowego i większych trudności w rozwoju, rolnictwo naszego kraju stanowi znaczący udział w Unii Europejskiej. Potwierdzają to dane FAOSTAT, według których Polska w 2007 r. zajmowała w Unii Europejskiej 1. miejsce w produkcji ziemniaka, 2. w produkcji żyta, 3. w produkcji buraków cukrowych i rzepaku oraz 4. w produkcji pszenicy [Nowak 2009].

Również znaczący jest udział Polski w produkcji rolniczej, która może generować alternatywny dochód. W 2007 r. wyprodukowano w Polsce 21 tys. t mleka koziego oraz 4 tys. t mięsa króliczego [FAOSTAT 2008]. W 2008 r. populacja jeleniowatych wynosiła 8 tys. szt., a liczba gospodarstw zajmujących się chowem strusi i nastawionych na produkcję towarową wynosiła około 50. Dlatego w pracy podjęto próbę oceny zasobów, wyników ekonomicznych i konkurencyjności gospodarstw posiadających alternatywne źródła dochodów.

Cel i metodyka badań

Konkurencyjność gospodarstw oceniono za pomocą ich dochodowości, a celem badań było poznanie zróżnicowania gospodarstw w zakresie sytuacji ekonomicznej i wyposażenia. Do określenia sytuacji ekonomicznej gospodarstw wykorzystano metodologię FADN. Badania przepro-

wadzone w pierwszym kwartale 2009 r., dotyczyły całorocznej działalności gospodarstw w roku 2008. Teren badań obejmował województwo warmińsko-mazurskie i podlaskie. W badaniach zastosowano dobór celowy. Do badań zakwalifikowano 41 gospodarstw, w tym 16 zajmujących się chowem strusi, 15 chowem kóz i 10 danieli. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego i wykorzystano kwestionariusz wywiadu.

Wyniki badań

W badaniach zaobserwowano znaczące różnice w poszczególnych typach gospodarstw. Przeprowadzone badania wskazały na różnice w powierzchni gospodarstw rolnych. Średnia powierzchnia gospodarstw hodowców danieli była blisko 20-krotnie większa od powierzchni gospodarstw strusiarskich i 16-krotnie od koziarskich (tab. 1). W strukturze użytków rolnych grunty orne stanowiły największy odsetek (67,1%) w gospodarstwach hodowców strusi, a najmniejszy w gospodarstwach koziarskich. Natomiast łąki stanowiły największy odsetek w gospodarstwach hodowców danieli (44,4%) oraz kóz (41,2%). Dominacja łąk i pastwisk w gospodarstwach zajmujących się chowem danieli wynika z charakteru tej produkcji, która opiera się na dużych obszarowo wybiegach [Bórawski 2009]. Przedstawione wyniki badań dowodzą różnych możliwości konkurowania badanych gospodarstw na jednolitym rynku. Zdecydowanie najlepiej w tym aspekcie należy ocenić hodowców danieli, którzy posiadali największe obszarowo zasoby gospodarstw. Nieco słabiej pod względem analizy zasobów ziemi wypadły gospodarstwa hodowców strusi i kóz. Należy jednak zaznaczyć, że badane gospodarstwa wypadły pod względem oceny ich zasobów ziemi zdecydowanie lepiej niż pozostałe gospodarstwa w kraju, gdzie średnia powierzchnia gruntów w gospodarstwie wynosiła w 2008 r. ok. 7,24 ha, w tym użytków rolnych 6,27 ha [Rocznik Statystyczny... 2009].

Tabela 1. Charakterystyka opisowa badanych gospodarstw w 2008 r.

Rodzaj użytków	Powierzchnia gospodarstw [ha]		
	strusi	kóz	danieli
Użytki rolne	15,94	18,5	296,6
Grunty orne	10,7	4,99	127,9
Łąki	1,7	7,64	131,6
Pastwiska	2,04	6,06	37,1
Pozostałe grunty	1,5	-	-

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Wyniki produkcyjno-ekonomiczne i koszty produkcji badanych gospodarstw w 2008 r.

Wyszczególnienie	Wynik ekonomiczny gospodarstwa [zł]		
	strusi	kóz	danieli
Wartość produkcji globalnej	112 294,6	141 607,7	3 082 780,4
Produkcja globalna na 1 zatrudnionego	67166,5	76 883,5	253 111,6
Produkcja globalna na 1 ha UR	14 395,5	7 295,3	6 474,3
Koszty produkcji na gospodarstwo	64 499,8	67 525,3	1 213 553,9
Koszty produkcji na 1 ha UR	5 743,7	6 258,5	5 054,5
Dochód liczony średnio na gospodarstwo	38 268,3	34 155,6	1 458 105,1
Dochód na 1 ha UR	2 416,8	1 629,5	1 894,9

Źródło: opracowanie własne.

Jeżeli chodzi o konkurencyjność gospodarstw Polski w porównaniu do podmiotów w krajach członkowskich UE, to należy stwierdzić, że była ona dużo niższa w porównaniu do większości krajów. Wielkość ekonomiczna ESU wynosiła w Polsce w 2007 r. (7,3 ESU), podczas gdy średnio w UE w analogicznym okresie wynosiła 10,5 ESU. Jedynie gospodarstwa rolne w Rumunii, Bułgarii, Litwie i Łotwie wypadły słabiej pod względem oceny wielkości ekonomicznej ESU [Lewandowski 2008].

Wartość osiąganych wyników ekonomicznych liczonych średnio na gospodarstwo było zdecydowanie wyższe w gospodarstwach hodujących danieli (tab. 2). Podobne wyniki uzyskano w 2007 roku, kiedy przeprowadzono badania na grupie 17 gospodarstw. Również pod względem wyników ekonomicznych liczonych średnio na gospodarstwo dominowały podmioty zajmujące się chowem danieli. W przypadku wyników ekonomicznych liczonych na 1 ha UR dominowały gospodarstwa strusiarskie [Bórawski, Grygoryev 2009]. Produkcja strusi wymaga większych nakładów, ale gwarantuje wyższe dochody. Chów kóz z kolei charakteryzuje się porównywalnymi nakładami pracy, ale wyższymi kosztami produkcji.

O poziomie konkurencyjności gospodarstw rolnych decyduje ich wyposażenie w maszyny i urządzenia. Z jednej stro-

ny lepsze wyposażenie w maszyny i urządzenia pomaga w działalności rolniczej, z drugiej strony generuje koszt w postaci amortyzacji.

Badania własne dowodzą, że gospodarstwa hodowców danieli charakteryzowały się najlepszym wyposażeniem w ciągniki (100% gospodarstw), kombajny zbożowe (30%), przyczepy (70%) oraz opryskiwacze (30%) (tab. 3). W gospodarstwach hodowców strusi zaobserwowano najlepsze wyposażenie w pługi (68,7% rolników), kultywatory (62,7%), rozsiewacze nawozów (43,7%), kosiarki rotacyjne (62,5%), brony (43,7%) oraz siewniki zbożowe (37,5%).

Gospodarstwa hodowców kóz charakteryzowały się relatywnie najsłabszym poziomem wyposażenia w maszyny. Z badań wynika, że gospodarstwa te miały najsłabsze możliwości konkurencyjne. Zdecydowanie najlepsze warunki do konkurencji miały podmioty nastawione na produkcję danieli.

Oceniono także obsadę zwierząt w badanych gospodarstwach (rys. 1). Z badań wynika, że największą obsadę na 1 ha UR odnotowano w gospodarstwach hodujących strusie (4,3 szt./ha UR). Natomiast w gospodarstwach hodujących daniela była największa obsada zwierząt przypadająca na jedno gospodarstwo (301,3 szt.). Przedstawione wyniki badań świadczą o różnych możliwościach konkurencyjnych. Większa skala i rozmiary produkcji stwarzają lepsze możliwości konkurencyjne. W tym aspekcie najlepiej należy ocenić gospodarstwa hodowców danieli.

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone analizy dowodzą różnych możliwości konkurencyjnych badanych gospodarstw. Zdecydowanie najlepsze możliwości konkurencyjne najniższymi kosztami produkcji liczonymi na 1 ha UR oraz największymi rozmiarami produkcji miały gospodarstwa hodowców danieli. Były to również podmioty obszarowo największe oraz najlepiej wyposażone w maszyny. Produkcja ta nie ma jednak zbyt dużo nabywców w naszym kraju i dlatego musi być eksportowana.

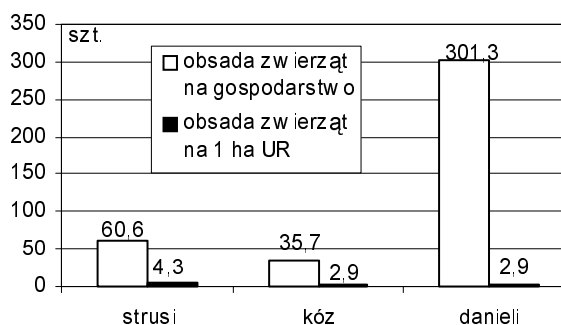
Zdecydowanie słabiej pod względem oceny konkurencyjności wypadały gospodarstwa hodowców kóz i strusi. Pomimo większej średniej powierzchni, gospodarstwa hodowców kóz charakteryzowały się większą ekstensywnością produkcji. Jednak sery i mleko kozie, częściej niż produkty strusiarskie, znajdują konsumentów wśród mieszkańców wsi i miast.

Badania dowodzą, że gospodarstwa realizują swoje cele rynkowe, jakimi są: produkcja, sprzedaż i rozwój. Pomagają im w tym posiadane zasoby oraz nabyte przez rolników umiejętności praktycznie związane z nowymi gałęziami produkcji, które generują alternatywne dochody.

Tabela 3. Wyposażenie badanych gospodarstw w maszyny

Maszyny	Wyposażenie w maszyny gospodarstw [%]		
	strusi	kóz	danieli
Ciągnik	93,7	80,0	100,0
Kombajn zbożowy	0,0	0,0	30,0
Przyczepa	68,7	40,0	70,0
Pługi	68,7	33,3	60,0
Prasa	6,3	6,6	10,0
Kultywator	62,5	6,6	30,0
Rosiewacz nawozów	43,7	6,6	30,0
Kosiarka rotacyjna	62,5	53,3	60,0
Zgrabiarka	43,7	53,3	40,0
Brony	43,7	13,3	10,0
Siewnik zbożowy	37,5	0,0	10,0
Opryskiwacz	18,7	0,0	30,0

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 1. obsada zwierząt w badanych gospodarstwach

Źródło: opracowanie własne.

Literatura

- Bórawski P.** 2009: Efektywność gospodarstw rolnych zajmujących się chowem strusi i danieli. [W:] Konkurencyjność przedsiębiorstw – ujęcie mezoekonomiczne (red. M. Juchniewicz). Wyd. UWM w Olsztynie, s. 235-239.
- Bórawski P., Grygoryev S.N.** 2009: Ziemia i kierunek produkcji jako czynniki różnicujące efektywność gospodarstw pozyskujących alternatywne źródła dochodów. *Zesz. Nauk. SGGW, Problemy Rolnictwa Światowego*, t. 8(XXIII), s. 17-23.
- FAOSTAT. 2008.
- Lewandowski R.** 2008: Konkurencyjność gospodarstw rolnych w Polsce na tle innych krajów UE w latach 2002-2007. *Acta Scientiarum Polonorum, seria Oeconomia* 7(3), Warszawa, s. 33-40.
- Majchrzycki D., Wajszczyk K., Pepliński B.** 2009: Analiza pozycji konkurencyjnej polskich przedsiębiorstw hodowli roślin na rynku żyta ozimego. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XI, z. 1, s. 250-255.
- Marciniak S.** 1995: Makro i mikroekonomia dla inżynierów. PWN, Warszawa, ss. 180.
- Nowak A.** 2009. Wybrane aspekty konkurencyjności polskiego rolnictwa na tle UE. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XI, z. 3, s. 265-269.
- Paluszek I.** 2009: Zmiany struktury obszarowej gospodarstw rolnych a konkurencyjność polskiego rolnictwa. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XI, z. 2, s. 184-189.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich. 2009: GUS, Warszawa.
- Stankiewicz M.J.** 1999: Konkurencyjność przedsiębiorstwa. Budowanie konkurencyjności przedsiębiorstw w warunkach globalizacji. TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń, s. 18-43.
- Urban S.** 2008: Wybrane zagadnienia z teorii konkurencji. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. X, z. 1, s. 431-437.

Summary

The competitiveness of farms having alternative incomes was investigated. The survey was carried out among 41 farm's owners having alternative incomes in 2008. The survey area included Warmia and Mazury and Podlasie provinces. The highest farm area was found in fallow deers farms. The highest level of agricultural income calculated per 1 ha farmland achieved ostrich farms' owners. The worst equipment in machinery was found in goats; farms.

Adres do korespondencji:

dr Piotr Bórawski
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska
Plac Łódzki 2
10-957 Olsztyn
tel. (89) 523 33 13
e-mail: pboraw@moskit.uwm.edu.pl